

9. august 2023

Til justitsminister Peter Hummelgaard, rigsadvokat Jan Reckendorff og Folketingets retsudvalg

Koranafrændinger og ytringsfrihed

Oluf Jørgensen, forskningschef emeritus, Danmarks Medie- og Journalisthøjskole

Danmark var det første land, der indførte et forbud mod hadefuldt hetz. Det blev vedtaget af Rigsdagen i 1939 med henvisning til *"de i den nyeste Tid opdukkede Foreteelser som Forfølgelse af Racer, Trossamfund m.v."* Det er værd at huske. Formålet var at beskytte befolkningsgrupper mod at blive gjort til sydebukke af nazisterne. På baggrund af de forfærdelige forfølgelser under 2. verdenskrig blev det danske forbud efter krigen fulgt op med internationale konventioner mod hadefuldt hetz.

Straffeloven har fortsat et forbud i § 266 b, der ofte omtales som racismeparagraffen, selv om reglen også omfatter en række andre former for hån mod befolkningsgrupper. Efter et par udvidelser gælder forbuddet nu for: *"Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse eller tro eller sit handicap eller på grund af den pågældende gruppes seksuelle orientering, kønsidentitet, kønsudtryk eller køns karakteristika."*

Det juridiske grundlag for blasfemiparagraffens afskaffelse

Et forbud mod blasfemi kom ind i straffeloven i 1866. Den gamle bestemmelse var rettet mod *"den, der offentlig driver spot med eller forhåner noget her i landet bestående religionssamfundets troslærdomme og gudsdyrkelse"*. Blasfemiregler er nu afskaffet i de fleste vestlige demokratier, og Folketinget fjernede reglen i 2017. Der blev kun rejst tiltale for blasfemi i tre tilfælde siden 1933 og med frifindelse i den seneste sag i 1971. I stedet er § 266 b brugt ved grov hetz mod religiøse overbevisninger.

Det juridiske grundlag for Folketingets beslutning om at fjerne blasfemiparagraffen findes i [Straffelovrådets betænkning](#) 1548.2014. I betænkningen vurderer Straffelovrådet bl.a., om afskaffelse af blasfemiparagraffen gør det lovligt at afbrænde hellige skrifter. Ifølge Straffelovrådet kan det principielt tænkes, at afbrænding kan ske uden at nogen bliver forhånet, men rådet tilføjer, at det i praksis kan tolkes som hån eller nedværdigelse af mennesker, der tror på den pågældende religion og dermed er omfattet af § 266 b (betænkningen side 18 - 20).

Straffelovrådet henviser til en række domme, hvor hadefulde ytringer mod en religion også er tolket som hån eller nedværdigelse af de troende. Rådet gør opmærksom på, at straffelovens forbud mod hadefulde ytringer kan anvendes over for symbolske handlinger og henviser til en landsretsdom, der dømte for en Ku Klux Klanagtig afbrænding af kors foran et hus, hvor der boede folk fra Tyrkiet.

Offentlig afbrænding og tilsvining af hellige skrifter

Rasmus Paludan og nogle meningsfæller har i de senere år gang på gang arrangeret afbrændinger af koranen bl.a. foran skoler, moskeer og ambassader. Afbrændinger er ledsaget af smædeord mod islam og nogle gange med opfordringer om at tilsvine koranen med urin og afføring. Videoptagelser er lagt på nettet med henblik på udbredelse i alle lande.

På baggrund af Straffelovrådets overvejelser ville det være nærliggende at rejse tiltale for sådanne koranafbrændinger efter § 266 b, men rigsadvokat Jan Reckendorff har tilsyneladende ikke fundet grundlag. Det er ikke blevet prøvet ved domstolene, om offentlige koranafbrændinger og tilsvininger er strafbare, og politiet har i en årrække måttet bruge mange ressourcer på at beskytte Rasmus Paludans besynderlige arrangementer.

Den daværende rigsadvokat lavede i sin tid en grundig redegørelse for, at Muhammedtegningerne i Jyllands-Posten ikke gav grundlag for tiltale hverken efter blasfemiparagraffen eller § 266 b. Rigsadvokat Jan Reckendorff har – så vidt jeg ved - ikke offentliggjort en begrundelse for, at der ikke er rejst tiltale for koranafbrændinger.

I et retssamfund har befolkningsgrupper naturligvis krav på samme beskyttelse mod forfølgelse. Ved eventuel offentlig afbrænding og tilsvining af toraen uden for synagoger eller af biblen uden for kirker må politiet derfor yde beskyttelse på samme måde som ved afbrænding af koranen uden for moskeer og ambassader.

Ytringsfrihed som demokratisk værdi

Ytringsfriheden er blevet væsentligt styrket efter 2. verdenskrig bl.a. med FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og EU's charter om grundlæggende rettigheder. I 1992 understregede Folketinget betydningen med vedtagelsen af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention som lov i Danmark.

Ytringsfriheden om samfundsmæssige forhold skal være meget vid. Den giver ret til at kritisere religioner ligesom andre forhold, der har betydning i samfunds- og kulturlivet, og det er lovligt at sige sine mening om trosretninger - også i en stærk kritisk form.

Ytringsfriheden som demokratisk værdi er ikke absolut, og nogle begrænsninger er vigtige for at styrke demokratiet. Den Europæiske Menneskerettighedskonvention art. 10 fastslår, at indgreb i ytringsfriheden kræver lovgrundlag, og et indgreb er kun berettiget, når det er *"nødvendigt i et demokratisk samfund"*. Alle regler, der har betydning for ytringsfriheden, skal fortolkes i lyset af artikel 10. Det skulle den gamle blasfemiparagraf, og det skal gældende regler og eventuelle nye regler. Der skal i den enkelte sag foretages en konkret vurdering af, om et indgreb i ytringsfriheden er nødvendigt i et demokratisk samfund.

Straffeloven § 110 e omfatter *"den, der offentlig forhåner en fremmed nation, en fremmed stat, dens flag eller andet anerkendt nationalmærke..."*. Denne regel er placeret i straffelovens kapitel om *"forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed"*, og ligesom blasfemiparagraffen har den rødder langt tilbage. Ved konkrete forhold f.eks. afbrænding af flag skal det vurderes, om pres fra andre nationer og organisationer eller frygt for reaktioner kan berettige tiltale og straf, eller hensynet til ytringsfriheden vejer tungere. Det samme vil gælde, hvis denne regel får en tilføjelse om afbrænding af hellige skrifter.

Indgreb efter § 110 e kan betyde, at Danmark giver efter for pres fra stærke magter, og kan minde om de famøse fjernelser af tibetanske flag, da den kinesiske præsident var på besøg.

Indgreb efter § 266 b beskytter derimod befolkningsgrupper mod hadefulde ytringer og matcher bedre med demokratiske værdier. Reglen er placeret i straffelovens kapitel om *”freds- og ærekrænkelser”* og beskytter, uanset befolkningsgruppen er stor eller lille, stærk eller svag. Indgreb efter § 266 b skal også vurderes i lyset af ytringsfriheden, og forbuddet mod hadefulde ytringer rammer kun meget grove og hadefulde ytringer.

Kommentar om hadefuld hetz og ytringsfrihed

For mennesker, der er stærkt troende, er det ydmygende og provokerende at se deres hellige bog blive brændt og tilsvinet. Med videooptagelser og internettets udbredelse er det ikke afgørende, at der er få tilskuere til afbrænding i Danmark.

Offentlig bogafbrænding signalerer nu som tidligere, at ytringer skal undertrykkes. Hån og nedværdigelse af en befolkningsgruppe signalerer nu som før, at den ikke skal respekteres. Det er meget vigtigt at kunne se forskellen mellem hadefuld hetz mod en befolkningsgruppe og kritiske meninger om forhold i samfundet. Grænsen for ytringsfriheden er overskredet, når ytringer har en hadefuld karakter, som det ikke giver mening at modsige i en fri debat.

Det er besynderligt, at hadefulde ytringer og handlinger mod en befolkningsgruppe bliver forsvaret med henvisning til ytringsfrihed. Det skader i den grad bestræbelser for at fremme beskyttelsen af religiøse mindretal og demokratiske værdier i andre lande. Hadefuld nedrakning blokerer for demokratisk debat. I et demokrati skal meninger mødes og brydes, ikke brændes og dæmoniseres.

Bogafbrænding er vidt forskellig fra den satiriske tradition, de danske bladtegnere bygger på. Satire udstiller og kritiserer forhold med overdrivelse og humor. Den finurlige teknik blev også brugt ved Muhammedtegningerne, der dels viste komiske reaktioner på Muhammed, dels tåbelig eller vanvittig adfærd i Muhammeds navn.

Præcisering af forbud mod hadefulde ytringer

Det er vigtigt, at ytringsfrihedens grænser i Danmark fastsættes ud fra demokratiske værdier, som regeringen og et flertal i Folketinget støtter og ikke som eftergivenesshed for stærke magter, truende organisationer eller kommercielle interesser.

Når rigsadvokaten ikke finder grundlag for at rejse tiltale for afbrænding og tilsvining af hellige skrifter, er det nødvendigt, at regeringen og Folketinget præciserer § 266 b. Det kan f.eks. ske ved en lille ændring i lovteksten, hvor ordene *”udtalelse eller anden meddelelse”* erstattes med *”meddelelse eller handling”*.

Bemærkninger til et præciserende lovforslag kan bl.a. henvise til den danske tradition for beskyttelse af befolkningsgrupper, der blev grundlagt af Rigsdagen i 1939. Det kan understreges, at forbuddet beskytter en række befolkningsgrupper bl.a. trossamfund, handicappede og LGBT+ mod hadefuld hetz, uanset om den offentlige udbredelse sker via internet eller på anden måde, og uanset om forbrydelsen begås uden for landets grænser.

Det kan præciseres i bemærkninger, at bestemmelsen bl.a. kan anvendes ved afbrænding og andre former for hån og nedværdigende behandling af hellige skrifter og andre genstande med stor symbolsk værdi for en befolkningsgruppe. Det kan overvejes, om afbrænding af flag skal nævnes i bemærkningerne ved præcisering af § 266 b og eventuelt fjernes fra § 110 e.